

Grønlandske hushold og deres opgaver i gamle dage

Af Robert Petersen

Definitioner:

»De gamle dage«

Overskriftens »gamle dage« hentyder primært til, at de omtalte regler ikke gælder idag. Mange af forholdene berørt i forbindelse med retfærdighed er knyttet til tiden før overgangen til kristendommen, mens de organisatoriske og økonomiske forhold fortsatte ind i historisk tid. Hanséraks behandling af spørgsmålet (Hansérak 1864/65:587-591) antyder indirekte, at tregenerationers hushold blev bevaret i Sydgrønland til omkring 1850, – længere end i resten af Vestgrønland, – mens denne organisationsform blev bibeholdt i Østgrønland til ca. 1930. Det er ikke sikkert, at alle de omtalte forhold var i brug samtidig.

Slægtskabsgrundlaget

Hushold danner en organisation, der er baseret både på slægtskab og fælles bolig.

Hushold kan bestå af en (1) kernefamilie, d.v.s. mor, far og børn. Børnene kan være mandens og kvindens fælles børn, plus eventuelt de børn, som manden eller konen kan have medbragt fra

et tidligere ægteskab. I kernefamilien kan der desuden være plejebørn og måske folk, der hjælper til.

Desuden kan (2) hushold bestå af tre generationer, således at flere kernefamilier, hvor den produktive generation kan bestå af flere kernefamilier, dvs. brødre og/eller søstre og deres familier, samt det ene par forældre til kernefamiliefædre eller -mødre. Den anden betingelse for, at vi kan tale om hushold er, at hele gruppen bor i samme hus.

Med andre ord kan et hushold bestå af et gammelt ægtepar, deres børn og svigerbørn samt det ældste pars børnebørn. Det ældste par er husholdets overhoveder. Hvis det mandlige overhoved skulle dø, kunne husholdets overhoveder så bestå af den ældste dame samt hendes ældste søn. Jeg mangler eksempler på, hvem der bliver det kvindelige overhoved, hvis den ældste

Robert Petersen, mag.art. i eskimologi, tidl. professor i eskimologi, leder af Ilisimatusarfik, og rektor da det blev Grønlands Universitet, dr. h.c.

kvinde i husholdet dør først. Det bliver sandsynligvis den ældste svigerdatter.

Den ene af de ældste par kan være død, uden at det ændrer den overlevendes rolle. Men en anden overtager den afdødes plads.

Den produktive generation i et hushold vil oftest bestå af brødre samt disses ægtefæller; men der kan også være søstre, der med deres familie bor i samme hus som hendes forældre.

Børnene vil være søskende samt deres fætre og kusiner.

I et tregenerationers hushold kan der være en enke, – datter af det ældste par – med sine børn. Hun vil ofte være flyttet til sin egen familie efter mandens død, hvis børnene endnu ikke kunne forsørge hende. Hun kan så flytte væk igen, hvis hun gifter sig igen, eller hvis sønnerne bliver i stand til at forsørge familien.

I et tregenerationers hushold kan der også være enlige, fjernere beslægtede individer, der blev indlemmet i husholdet.

Boligfællesskabets betydning for husholdet:

Hvis en kernefamilie inden for husholdet finder på at flytte til et andet hus, eventuelt bygge et hus for sig selv, udtræder det af det oprindelige hushold. Kernefamiliens forældrepar bliver så kernefamiliehusholdets overhoveder. Det oprindelige husholds overhoveder har ikke mere myndighed over den udflyttede familie.

Slægtskabets betydning for husholdet:

Der kan i et hus bo folk, der er uden for det foroven omtalte slægtskab. De danner deres eget hushold, og det centrale

husholds overhoveder har ingen myndighed over en sådan »fremmed« familie. Husfæller kunne således bestå af flere hushold. Der var ingen fælles overhoved over husfæller, der bestod af flere hushold.

Ægteskabets rolle for dannelsen af en kernefamilie

Når en kvinde og en mand gifter sig med hinanden, sker det uden synlige ceremonier. Men de bliver faste partnere, og de deler en briks eller brikseafsnit som deres fælles hjem sammen med de børn, der kommer til. Når der forekommer uægteskabelige forbindelser, har ægteskabet den forskel fra andre forbindelser ved, at manden kommer hjem til sin kone. Når de får børn, er moderens ret som moder åbenbar. Mandens ret som far sikres ved et fortsat ægteskab med børnenes moder. Hvis de skulle finde på at skilles, er det normalt moderen, der bevarer børnene hos sig. Hvis en mand ønskede sit faderskab til sine børn, måtte han således forblive gift med børnenes moder.

Ægteskabet med faste partnere, der skulle tage sig af børnenes opvækst, er vel den fornuftigste løsning for regenerationen, når børnene kræver mad, klæder, oplæring i de kønsbestemte opgaver, som de meget gerne skulle lære, før de ville kunne klare sig som ca. 20 årige.

Børnenes bosættelse senere i livet

For husholdets sammensætning er det væsentligt at præcisere, at drengenes og pigernes bosættelsesmønster er forskellig, selv om der er en del afvigelser fra denne norm.

Ammassalik 1918. Foto: Th. N. Krabbe. Nationalmuseet, Etnografisk Samling.

Drenge, der vokser op og gifter sig, vil normalt blive boende sammen med deres forældre, hvis disse lever længe nok. Dette sker hyppigst i det område, hvor hundeslæden spillede en rolle for vinterøkonomien. For mandens sikkerhed under vinterfangsten vil jo ikke alene bestå af kendskabet til dyrenes sæsonmæssige opholdsteder, men også, hvor og hvornår isen kan blive farlig. Dette opnås formentlig lettest ved at blive boende ved forældrenes boplads.

Piger, der vokser op og gifter sig, vil normalt flytte til brudgommens hushold med hans forældre som nye hus-

holdsoverhoveder. Dette er som antydning i det foregående hyppigst i hundeslædeområdet. En ret hyppig afvigelse fra denne norm er, når brudgommen tidligt havde mistet sine forældre og måske blev et plejebarn hos en anden familie.

Husholdets opgaver

Kapitel 1: Regeneration

§ 1.

Det at få børn er kernefamiliens grundlæggende opgave.

Stk. 2.

Ægteskab danner børnenes opvækst-ramme, således at de får mad, får tildan-net klæder og andre materielle goder, og lærer de almindelige kundskaber: pi-gerne af deres mor, og drengene af de-res far.

Stk. 3.

Hvis et ægtepar ikke får børn, er skils-misse, og dermed mulighed for nye partnere, en mulig udgang.

Stk. 4.

En anden løsningsmulighed for at få børn kan ske ved rituelle forbindelser uden for ægteskabet:

b:

ved mandebytning (normalt kendt som konebytning) efter en overenskomst med et andet ægtepar.

c:

ved deltagelse i en lampeslukningsleg.

d:

ved at konen bliver gravid ved en mand-lig åndemaners hjælp.

e:

Hvis der kommer børn ud af disse for-bindelser, bliver barnets fader mode-rens mand.

Stk. 5.

Børnenes slægtninge er moderens slægtninge, og faderens, d.v.s. hendes mands. Dette kan ses af deres plads i en hævngruppe og incestforbudsgruppe, jfr. § 18, stk. 2 a og § 20, stk. 3.

§ 2.

I tilfælde af et bigamt ægteskab regnes slægtskabet ud fra faderen for alle børn,

moderens slægt regnes ud fra barnets mors slægt, hver for sig.

Stk. 2.

Børnene i et bigamt ægteskab er alle søskende.

§ 3.

Hvis et ægtepar hver for sig eller kun en af dem har børn bragt sammen fra et tidligere ægteskab, kan følgende iagttages.

Stk. 2.

Hvis moderen har bragt sine børn fra et tidligere ægteskab, beregnes disse børns slægtskab fra moderens side, foruden hendes tidligere mands side. Hendes nye mand er nu deres stedfar, som i hvert fald er deres forsørger.

Stk. 3.

Hvis manden har bragt børn fra et tidli-gere ægteskab ind, beregnes deres slægt-skab fra faderens og den afdøde mors side. Faderens kone er nu deres sted-mor.

Stk. 4.

De børn, der blev avlet sammen, er nu begges børn.

Stk. 5.

Ægteparrets børn er således søskende og stedsøskende.

Stk. 6.

De bruger alle søskendebetegnelser på hinanden, og hjælper hinanden. Men deres plads i forhold til en hævngruppe og incestforbud følger reglerne på § 1, stk. 5, jfr. §§ 18 og 20.

Kapitel 2. Forsørgelse

A. Hos kernefamilien

§ 4.

Det er mandens/faderens opgave at skaffe fangstdyr hjem.

Stk. 2.

Manden skaffer desuden andre materialer, der kræver rejser, f.eks. drivtræ.

Stk. 3.

Det er desuden mandens opgave at lave værktøj til sig selv og til sin kone.

Stk. 4.

Han laver remme af remmesælsskind til sig selv og sin familie.

Stk. 5.

Han tildanner redskaber af træ eller sten, til sig selv, og husgeråd til sin kone.

Stk. 6.

Denne opgave overdrages til en anden, hvis kernefamilien i sin udvikling indgår i et tregenerationers hushold, uden at kernefamiliens far og mor selv bliver husholdoverhoveder, jfr. § 15, stk. 5.

§ 5.

Det er konens opgave at anvendeliggøre det materiale, som hendes mand kommer hjem med.

Stk. 2.

Det er hendes opgave at ordne mad både til daglig brug og til forråd og til gaver. Hun bestemmer, hvordan det bruges. Denne opgave overtages af en an-

den, hvis kernefamilien optages i et tregenerationers hushold, jfr. § 15, stk. 5.

Stk. 3.

Mens børnene er små, ammer hun dem også.

Stk. 4.

Hun flænser fangstdyret med sin ulu, som manden har lavet til hende.

Stk. 5.

Hun koger maden til familien over sin lampe, eller på et ildsted.

Stk. 6.

Hun bereder skindet og eventuelt senerne fra dyret, så de kan anvendes.

Stk. 7.

Hun laver tøj til familien af skind med senerne som sytråd.

Stk. 8.

Hun ordner, eller deltager i ordningen både af rå skind, og i deres brug til skindbådene, og dertil til familiens telt.

Stk. 9.

Hvis sådanne store opgaver udføres, fx betrækning af en båd, indbyder hun andre til hjælp. Hun sørger for alt det materiale, der skal bruges, hun sørger for traktamentet under arbejdet, og familien sørger også for en eventuel underholdning under arbejdet.

Stk. 10.

Hvis sådanne store opgaver skal ud-

føres hos andre, deltager familiens voksne medlemmer ved løsningen af opgaven på samme måde.

B. Hos tregenerationers hushold

§ 6.

Husholdets overhoveder administrerer husholdets madforråd.

Stk. 2.

Det kvindelige overhoved bestemmer, hvilke dele af kødet der skal spises som friskt, hvilke dele der skal konserveres til forråd, og hvilke dele, der skal uddeles som kødgaver til bopladsfællerne, og dertil bestemmer hun, hvilke hushold der skal have hvilke dele.

Stk. 3.

Husholdets overhoveder bestemmer, når der skal hentes sager fra forrådet, hvilke af dem, der skal i depotet ved huset, og hvilke der bæres i huset derfra til fri afbenyttelse i husholdet.

Stk. 4.

I trangtid kan husholdets overhoveder beslutte, når der skal foretages begrænsninger i forbruget af madvarer.

§ 7.

Det mandlige husholdsoverhoved tager bestemmelse om, når de skal flytte ind i huset, og når de skal foretage fangstrejser, og dertil hvor fangstrejserne skal gå.

Stk. 2.

Det mandlige overhoved laver — så længe han kan — værktøj og redskaber til husholdets medlemmer.

Stk. 3.

Det mandlige overhoved træffer aftaler, når der skal bo andre hushold som husfæller.

§ 8.

Begge overhovederne leder i fællesskab husholdets fælles aktiviteter, såsom at bringe forrådet i en hule, bygge huset op, m.m.

Alderdomsforsørgelse

§ 9.

Som husholdets administratorer er husholdets overhoveder sikret forsørgelse, så længe de lever.

Stk. 2.

Kernefamilierne i husholdet sørger for, at de ældste får materiale at arbejde med, således træ til redskaber og værktøj, skind til klæder. Dette gælder også materiale til eget forbrug.

Kapitel 3. Opdragelse og undervisning

§ 10.

Mens børnene er små, er det moderens opgave at tage sig af dem.

Stk. 2.

Hun ammer dem og giver dem mad.

Stk. 3.

Hun laver tøj til dem.

Stk. 4.

Hun bærer rundt på dem i sin amaat.

Stk. 5.
Hun holder øje med dem.

Stk. 6.
Faderen og de ældre søskende tager sig
også af dem.

§ 11.
Ældre søskende leger med de små.

Stk. 2.
De fortæller dem under leg, hvad de bør
vide om både de fysiske farer og de
overnaturlige mulige farer.

Stk. 3.
De lærer dem forskellige lege og disses
regler.

Stk. 4.
De styrker deres muskler og gør dem
mere udholdende gennem legene.

Stk. 5.
Ved lege med små spyd, bue og pil og
pisk lærer børnene at bruge musklerne
med præcision.

Stk. 6.
Gennem legenes regler lærer de at ind-
ordne sig og blive udholdende.

§ 12.
Især moderen lærer børnene sproget
ved at snakke med dem og rette på de-
res fejl.

Stk. 2.
Moderen lader især pigerne hjælpe sig,
og viser dem til rette.

Stk. 3.
Hun giver pigerne nogle lette opgaver
og viser dem til rette.

§ 13.
Faderen laver til drengene nyttige lege-
tøj, så som et lille spyd, pisk, bue og pil,
remme og træstykker til balanceøvelser.

Stk. 2.
Når de bliver større, laver han en kajak
til dem, og vejleder dem i at bruge den.

Stk. 3.
Som fortsættelse heraf lærer han dem i
at bruge kajakredskaber.

Stk. 4.
Han lærer dem, hvordan dyrene opfører
sig, og hvordan de bør jages.

Stk. 5.
Om muligt lærer han dem kajakvending
og andre sikkerhedsmanøvrer, foruden
tegnene på vejrforandring.

§ 14.
Gennem deltagelse i gensidige handlinger
lærer børnene samfundets normer.

Kapitel 4: Alderdomsforsorg

§ 15.
Det er husholdets opgave at sørge for,
at de ældste af dets medlemmer har det
godt.

Stk. 2.
De af det ældste pars børn, der selv som

voksne forældre bor sammen med deres forældre, sørger for deres forældre, så længe de lever, og/eller så længe de bor i samme hus.

Stk. 3.

Det ældste par administrerer husholdets madforråd, hvortil sønnerne, og eventuelt svigersønner, bidrager med deres fangst (jfr. Grønl. ejendomsret, kap. 2, § 13, stk. 1).

Stk. 4.

Som administratorer har de ældste også ret til, hvad de skal bruge af andre fangstprodukter, træ, og redskabsten m.v.

Stk. 5.

Den ældste mand i husholdet har ofte den opgave at lave redskaber til husholdets fangere, og legetøj til børn og redskaber til husholdets kvinder.

§ 16.

Ældre folk uden deres hushold, og som er holdt op med at fange, kan lave noget, som de kan sælge til husholdene på stedet.

Stk. 2.

Madvarer får de som gave, når der uddeles til alle (jfr. kap. 6, § 23).

Kapitel 5. Retfærdighed

§ 17.

Det er husholdets opgave, at det sikrer sig en retfærdig behandling af andre.

Stk. 2.

At stjæle stjalne sager tilbage er i orden.

Stk. 3.

Mord, dvs. menneskedrab, som ikke indgår i en blodfejde, kræver et nyt drab.

Stk. 4.

Hævndrab på et myrdet familiemedlem er ikke dadelværdig, det betragtes som pligt.

Stk. 5.

Blodfejde på grund af et mord er en sag mellem to berørte slægter.

Stk. 6.

Både dødsfald ved våben, ved sygdom eller ulykke, kræver hævn, da de alle opfattes som udslag af menneskelige handlinger.

Stk. 7.

Kun de berørte familier kan hævne et mord, hvis hævndrabet ikke skal betragtes som et nyt mord. Det vil i så fald skabet et nyt fjendskab.

Stk. 8.

Hævnerpersonen har dog en mulighed for at slutte fred med morderens familie.

§ 18. *Hævnergruppen.*

Hævnergruppen er de mandlige medlemmer af den dræbtes kernefamilie.

Stk. 2.

Hævnerpersonen er enten (a) den dræbte persons ældste søn (jfr. § 1, stk. 4 e), (b) den dræbte persons ældste over-

Ammassalik 1906. Foto: Th. N. Krabbe. Nationalmuseet, Etnografisk Samling.

levende bror, eller (c) det dræbte barns far (jfr. § 1, stk. 4 e).

Stk. 3.

Hvis hævnaktionen kræver deltagelse af flere personer, følger mandlige medlemmer af samme oprindelige kernefamilie, og hvis der kræves endnu fleres deltagelse, følger de mandlige fætre med som støtte.

Stk. 4.

Hævnerpersonens svogre deltager ikke i hævnaktionen under den almindelige hævnaktion.

Stk. 5.

De kan dog deltage, hvis det drejer sig om en fælles fjende.

§ 19.

Hvis en person har begået flere mord, kan flere af bopladsens mænd enes om at dræbe seriemorderen.

Stk. 2.

Alle deltagere i en sådan sammensværgelse skal deltage i drabet, og alle skal være med til at bruge våben på personen, også selv om han skulle dø ved første anslag.

Stk. 3.

Det samme er tilfældet, når en person angiveligt har dræbt flere personer ved hekseri.

Stk. 4.

Ved heksedrab skal beviset om nødvendigt skaffes ved en åndemaners hjælp.

§ 20.

Hævnerguppen er familiens forebyggende beskytter mod dødeligt anslag.

Stk. 2.

Hvis et familiemedlem anses at være farlig for sine egne familiemedlemmer, kan familien sørge for at dræbe det. Et sådant drab inden for kernefamilien skal ikke hævnes.

Stk. 3.

Hævnergruppen skal beskyttes imod splittelse ved jalousi, hvorfor mandlige og kvindelige medlemmer ikke må gifte sig med hinanden eller have seksuel omgang med hinanden.

Stk. 4.

Dette krav er absolut inden for kernefamilien, også når den er blevet til ved to ægteskaber, og det kræves især mellem forældre og børn.

Stk. 5.

Ægteskab mellem en fætter og kusine, og ægteskab mellem kernefamiliens barn og plejebarn er uønskeligt. Dette medfører, at en ægtefælle skal findes blandt ens potentielle fjender.

Stk. 6.

Fætter-kusine, eller plejesøskende ægteskab tåles dog, hvis det er indgået, når plejebarns plads ikke skyldes nært slægtskab.

§ 21.

Hævnpligt – dvs. pligten til at tage initiativ til en hævnaktion – har kun de mandlige kernefamiliemedlemmer af den dræbte. Hvis en person uden for den gruppe blander sig ved at dræbe morderen, bliver han selv en morder, og risikerer derved at blive ramt af en hævnaktion, som samfundet billiger.

Stk. 2.

Alle andre end den dræbtes kernefamilie skal undlade at tage del i konflikten.

§ 22.

Sangstrid indgår ikke i husholdets eller familiens ansvarsområde, da det angår en konflikt mellem to individer.

Kapitel 6. Forsikringer

§ 23.

Alle på en boplads får del i en maduddeling, som fordeles fra husholdene, dels fra den friske fangst, dels fra den fra forrådet hjembragte mad.

Stk. 2.

Det kvindelige overhoved i det hushold, hvorfra uddelingen sker, bestemmer, hvilke dele der skal uddeles til hvilke hushold, og i visse tilfælde til hvilke personer.

Stk. 3.
Ved de mandlige fællesspisninger – *angutinngoorneq*, – deltager alle de af bopladsens mænd, der har fanget sæler.

Stk. 4.
Til kvinder og børn på bopladsen uddeles der rå eller kogte kødstykker i overensstemmelse med stk. 2.

Stk. 5.
Der er en generel gensidighed i »kødgaver«, da alle hushold, hvorfra der uddeles kød, også modtager »kødgaver«.

Stk. 6.
Men der skal også uddeles kød til folk, der ikke har mulighed for at yde gengæld.

Stk. 7.
De husholdsmedlemmer, hvorfra der uddeles kød, kan regne med at kunne få mad på samme måde, hvis de skulle blive ude af stand til selv at skaffe madvarer.

§ 24.
Der uddeles ikke andre fangstprodukter på samme måde, ud over madvarer.

Stk. 2.
Da ikke spiselige fangstprodukter ikke uddeles, og tilhører de enkelte kernefamilier, omfattes de for skind og spæk købte produkter ikke i nogen uddelingsregel.

Stk. 3.
Folk uden forsørgere må, hvis de ønsker at få fat i de ikke-spiselige fangst-

produkter, betale for det, enten med andre slags naturalier eller med deres arbejdskraft.

§ 25.
Der foregår ofte gensidige, balancerede udvekslinger af bestemte fangstprodukter mellem to venner.

Stk. 2.
På fangstfeltet uddeles der ofte »flænsebid« til andre fangere.
og hjemme til dem, der er til stede ved flænsningen.

Bemærkninger

Generelle bemærkninger

Der er nogle problemer knyttet til et forsøg på at beskrive husholdet og dets opgaver som normer. Det er vanskeligere end beskrivelsen af ejendomsforholdene, hvor folks meninger om den rette og forkerte opførsel synes at være mere generelle. I forbindelse med normer knyttet til slægtskabets rolle ved familiedannelser synes der snarere at herske forskellige opfattelser.

Hvad kernefamilien angår er dens rolle klarere som en ramme for børnenes opvækst, med klare incesttabu og ensartet opfattet hævnpligt. Men når de drejer sig om plejebørn og fætre og kusiners rolle i forbindelse med hævnpligt og incesttabu, synes der at være forskellige opfattelser, hvor nogle vil betragte det som særdeles ulækkert, at fætter og kusine gifter sig med hinanden, mens andre accepterer det. Denne forskel vir-

ker ikke umiddelbart, som om den hænger sammen med den hos nogle grupper kendte eskimoisk-hawaiansk slægtskabstype, hvor søskendebetegnelser også bruges overfor parallelkusiner, hvilket i sig selv burde udelukke muligheden for ægteskab. I et sådant tilfælde synes den ambivalente holdning til ægteskab mellem fætter-kusine at blive overført til halvfætre og halvkusiner, som ellers ligger mellem slægtninge og andre bopladsfæller.

Men det er ikke helt klart, hvordan tingene hænger sammen der. Efter Boas' slægtskabsbetegnelser fra det sydlige Baffin Island synes det, at slægtskabstypen der var eskimoisk-hawaiansk, så ægteskab mellem fætter og kusine burde være ramt af incesttabu. Men indvandrergruppen i Thule (som i virkeligheden startede i det sydlige Baffin Island i 1830'rne, jfr. Boas 1907:535) demonstrerer ikke så få fætter-kusine ægteskaber, selv om Boas' ikke helt klare omtale af slægtskab kunne tyde på eskimoisk-hawaiansk slægtskabstype der. Incesttabuen er således absolut inden for kernefamilien, mens dens grænse synes at være flytbar, når andre sociale hensyn kommer til at spille ind. Således var det for Qillarsuaqgruppens generationer åbenbart væsentligt at holde sammen ved fætter-kusine ægteskaber, og det samme indtryk får man, når man i Vestgrønlands grupper af ansatte i statens tjeneste ser fætter-kusine ægteskaber hyppigere end hos andre (Rasmussen 1986:142 ff.), og når man i den katolske missionsmark i arktisk Canada også ser hyppigere tilfælde af fætter-kusine ægteskaber, hvor ægteskab

mellem to katolikker var foretrukket. Denne grænse til incestforestillinger kan åbenbart flyttes, når muligheden for valg af ægtefælle begynder at genere andre interesser.

Plejbørns plads i forhold til incest er meget utilstrækkeligt oplyst, når man argumenterer ud fra »plejesøskende«, der ikke måtte gifte sig med hinanden, uden at nævne, (a) om det drejer sig om et plejebarn og et af plejefamiliens egne børn, (b) eller to plejebørn hos samme familie, og (c) om det drejer sig om to plejebørn, der indbyrdes er beslægtet med hinanden. Umiddelbart virker udtalelserne ikke, som om man sidestiller plejebørn med fætre og kusiner ud over, at de synes at være grænsetilfælde. Der er vel en del plejebørn, der var beslægtet med plejefamilien på en eller anden måde.

Jeg kender ikke noget til, hvor vidt børn avlet ved mandebytning/konebytning – konerne blev jo hjemme, mens mændene byttede plads – spillede samme rolle som *qatanngutigii* i Alaska, d.v.s. om de betragtede hinanden som en slags søskende (Spencer 1959:84-87). Den dominerende begrundelse i Alaska, det at få allierede i et fremmed handelsmiljø, kender vi jo heller ikke så meget i Grønland, og konebytningspartnere, vi kender fra Østgrønland, boede inden for en dagsrejses afstand fra hinanden, og her er formålet ikke nødvendigvis at få allierede, men at gøre alle ægtepar til forældre. Derfor er det mere sandsynligt, at den falder inden for de almindelige regler for bestemmelse af mor og far, med andre ord, er de børn af moderen og hendes mand. Der er mig be-

Ammassalik ca. 1900. Foto: Johan Petersen. Nationalmuseet, Etnografisk Samling.

kendt ingen beskrivelse af sådanne børns plads i forhold til incestregler og hævnpligt, og det er disse, der egentlig afgør det officielle slægtskab.

Til gengæld synes det at være klarere, at børn avlet ved lampeslukningsleg var konens og hendes mands. Det følger den almindelige regel om bestemmelsen af børn og forældre.

Denne regel giver vel strengt taget den mulighed, at kun mandlige åndemænd kan skaffe børn til et barnløst ægtepar. Hvis en kvindelig åndemænd skulle hjælpe til, ville barnet så at sige blive hendes – og hendes mands. Men denne fortolkning er min egen, da jeg savner eksempler på det.

Vedrørende opdragelse og undervisning må man gøre sig det klart, at der var en almen viden, som alle hushold kan give videre til børnene, og der er desuden en specialviden, der ikke var fordelt til alle hushold.

Den almene viden er delt mellem kvinders viden og mænds viden, efter

som opgaverne var kønsbestemte. Det kan være den væsentligste grund til »opfindelsen« af ægteskabet som ramme for børnenes opvækst i samfund med kønsbestemte roller, uden professionel lærerstab.

Det hyppigste tilfælde af drengenes fortsatte bofællesskab med forældrene, og pigernes overflytning til brudgommens hushold, betyder, at drengene fra begyndelsen betragtes som forældrenes sikkerhed, mens pigerne var en »investering« til fordel for andre hushold. Den forskellige behandling, som man ind imellem hører om piger og drenge, er nok den tydeligste indikation af, at den uselviske forestilling om gensidig hjælp hos bopladsfæller er en romantiseret forestilling.

Selv om moderen kan lære sine døtre at flænse en sæl, og måske kunne lade dem sy forskellige ting, så har mange kvinder fortalt, at de først lærte procesbehandling af skind fra deres svigermor. Om det er en gammel skik, tør jeg ikke

sige, men i så fald kunne det skyldes, at disse processer lærtes fra dem, der ville få gavn af det, eller også kan det være, at der var forskellige arbejdsprocesser hos forskellige hushold, og at det ikke var betragtet som nødvendigt at lære flere processer.

Vedrørende spørgsmålet om retfærdighed vil jeg tro, at det var et af de væsentligste faktorer for familiens sikkerhed og fællesskab.

Der er en klar skelnen mellem drab og det, jeg kalder for *mord*, dvs. drab på et menneske, uden at det indgår i en blodfejde. Den hyppigste begrundelse er »misundelse«, men i en del historier er tendens til vrede og måske en afviger-natur mere passende fortolkning. Men det er klart, at samfundet som sådan skelner skarpt mellem et sådant *mord* og *drab* i forbindelse med en hævnaktion, som efter manges opfattelse ligefrem skulle være en pligtshandling. Det var samfundets opfattelse, der sammen med det uønskede drab uden som del i en blodfejde betød, at konflikten blev overladt til de berørte familier. Mange ting kan tyde på, at de berørte familiers betragtning var noget andet, her var der ikke spørgsmål om utilladelig og tilladelig drab, men først og fremmest et utilstedeligt angreb på familiens sikkerhed. Selv en hævnaktion indgik derfor i den dræbtes families regnskab over blodfejde, og her er tilsyneladende ingen forskel på synet på mord eller hævndrab. Men med troen på død ved sygdom og ulykke som resultater af hekseri, indgik alle dødsfald hos de berørte slægter i regnskabet over blodfejden.

Med disse måder at betragte dødsfal-

dene på, er drabet på påståede hekse sikkert et element i folks retsbevidsthed. Da samfundet ikke ville anerkende mord som tilladeligt, kunne det heller ikke se passivt til, når nogen døde, og en eller anden blev udpeget som den skyldig i hekseri. Nogen blev udpeget som en heks, og beviset på det var den afdøde. Mellem det, at mord – især en mordserie – var utilstedelig, og da faren for at starte en blodfejde synes at være erkendt, er det ikke så forbavsende, at man ofte fandt frem til en heks blandt de ældre folk uden nære slægtninge, dvs. uden hævnere.

At frygten for blodhævn var kendt, er der mange ting, der tyder på. Vi kender historier om, at *hævneren* udsatte hævnaktionen så længe, at hævnene ikke blev til noget, og det er nok ikke bare fordi det kræver en lang tids styrkelse legemligt og magisk. Men at man var mange om drabet på en seriemorder, skulle nok også ses som et forsøg på at gøre så mange impliceret, at det ville blive uoverkommeligt at begynde på hævn-drabene. Der kendes kun i historien om Uujuut fra Sydgrønland, at en udryddelseskrig imod mordergruppen blev igangsat (Rink 1866: 347; Sandgreen 1992). På samme måde skal man nok se de tilfælde, hvor en person, der blev anset for at være farlig for sine omgivelser, inklusive sin egen familie, – fx i tilfælde af sindssygdom – blev dræbt af sin egen kernefamilie. Det ville heller ikke starte en blodfejde.

Det er de mandlige medlemmer af en kernefamilie, der blev betragtet som hævnere. Der kendes dog en historie fra Upernavik, hvor en kvinde øvede sig til

en hævner. Hun dræbte dog ikke faderens morder, men gav ham en så ubehagelig oplevelse, at han lavede i bukserne.

Bemærkninger til detaljerne

Ad §§ 1-3.

Det kan ses på forskellige forhold, at formålet med ægteskabet var at få børn, og at et ægtepar måtte blive forældre. Med den kønsbestemte arbejdsdeling var det også klart, at der måtte være en kvindelig og en mandlig voksen, der måtte vejlede børnene, mens de voksede op.

Da der ikke er knyttet ceremonier til ægteskabets indgåelse er det væsentligt at se på de rettigheder og opgaver, et ægtepar måtte have. Disse rettigheder er således i dette tilfælde åbenbart vigtigere end de ceremonier, der i andre samfund markerer et bryllup, hvis vigtigste rolle vel er, at manden bliver far til konens børn.

En barnløs første kone vil næppe godvilligt tillade, at hendes mand tager sig en kone nr. 2, da hun således nemt kan risikere at blive forstødt.

Ved skilsmisse ser man normalt, at konen beholder børnene, og børnene er vel hendes vigtigste forsikring om, at manden forbliver ved hende. Manden måtte på den måde bevare muligheden for alderdomsforsørgelse med andre ting end madvarer. Selv om jeg mangler eksempler på det, tyder forskellige af familiens opgaver på, at han også dermed sikrer sig mulige hævnere. Jeg kender kun et eksempel på, at en dreng efter sine forældres skilsmisse foretrak at forblive hos sin far (Rosing 1946:38). Her

kunne det måske betyde noget, at drengen ønskede at blive åndemaner. Det antydes også der, at det var noget usædvanligt.

Ad §§ 4-9.

Både kernefamilien og tregenerationers hushold er en økonomisk enhed, der med arbejdsdeling og fælles økonomi danner rammen om børnenes opvækst.

Man kan lægge mærke til, at kernefamiliens far beskrives som værktøjsmageren inden for sin familie, og at bedstefaderen tildeles samme rolle i et tregenerationers hushold. Sådan beskrives han også i en del fortællinger; men der er egentlig ingen klar omtale af, om det altid var sådan.

Iøvrigt var det mandlige overhoved, der repræsenterer husholdet overfor fremmede, og det er ham, de fremmede snakker med under deres besøg (Holm & Petersen 1921:612).

Ad §§ 10-14.

Børnenes første opvækst, deres forskellige lege og senere indlæring af de almindelige kundskaber deles i perioder af deres barndom. Meget af deres første viden om forskellige normer fik de af deres ældre søskende og andre børn, som de leger med, og derfor kan der egentlig måske her tales om børnekultur.

Her behandles ikke specialviden, da det egentlig ikke er husholdets opgave, og derfor har specialviden den forskel fra almen viden, at man skulle betale for undervisningen.

Ad §§ 15-16.

Da der egentlig ikke findes anden alder-

domsforsørgelse – ud over de generelle uddelinger af mad – er forældrenes sikkerhed i deres alderdom måske den vigtigste faktor, når ægteskabets indgåelse ikke blev markeret ved ceremonier, vel også den vigtigste faktor i, at barnløst ægtepar ofte gik fra hinanden, eller prøvede andre midler til at få børn.

Forholdene var ret forskellige for ældre uden nære slægtninge, og ældre, der stod som overhoveder for et hushold.

Det ældste pars rolle som administratorer af husholdets fælles ejendom gav dem naturligvis den position, at de havde noget at gøre godt med, en materiel bekræftelse på deres roller.

Jeg kender eksempler på, at rollen som overhoveder deles af den ældste enke og hendes ældste søn. Jeg mangler eksempler på, hvad der sker, hvis bedstemoderen dør før hendes mand. Man kan tænke sig, at bedstefaderen så deler rollen med den ældste søns kone, eller måske den ældste svigerdatter. Men som sagt er det vanskeligt at finde konkrete eksempler på det.

Ad §§ 17-22.

Her behandles især mord, blodfejde og incesttabuer. Til gengæld behandles sangstrid og lignende situationer ikke, da de egentlig er opgør mellem individer. Men naturligvis er familierne alligevel involveret, når den ene part som en vært skal beværte både modstanderen og andre tilstedeværende.

Dette afsnit rummer en vis usikkerhed, fordi der savnes ofte relevante meningsstilkendegivelser, men en del samstemmende beretninger om forholdene omkring hævnaktioner giver grundlag

for at prøve at regne reglerne ud. En væsentlig usikkerhed om disse ting er, at der synes at være forskel mellem samfundets vurderinger mellem mord og hævndrab forsvinder, når de implicerede parter følelser kommer til at spille en rolle. Enkelte fortællinger om udryddelse af hele familier er ikke kommet med her, fordi det uden tvivl handlede om gerninger udført i stor vrede, og formentlig ikke blev accepteret af de ikke implicerede.

En væsentlig tilføjelse til disse »regler« er, at spørgsmålet om hævnergruppen og incestgruppen blev betragtet som sammenhængende. Hævnergruppen er de mandlige medlemmer af kindredgruppen, og er formentlig betragtet som egos families sikkerhed i en sådan grad, og den måtte beskyttes imod splid. Den væsentligste mulighed for splid kunne være en dødelig jalousi mellem de mandlige medlemmer, hvis de forelsker sig i samme kvindelige familiemedlem. At jalousi kan være særdeles farlig ting, viser Knud Rasmussen i et eksempel fra Lindenowsfjorden, *Kangerlussuatsiaq* i Sydøstgrønland (Rasmussen 1906: 120-125). Det forsøgte undgået ikke blot ved at forbyde ægteskab mellem nære slægtninger, men også al seksuel omgang inden for gruppen. Mens hævnergruppen dannes af de mandlige medlemmer af kindredgruppen, så omfatter incesttabuen begge køn inden for samme slægtskabskategori. Noget tyder på, at incestuøse forhold var sjældne, da incesttabuen på den måde havde en funktion. Dalager omtaler fra sit mangeårige ophold i Grønland to tilfælde af incestforhold. Par-

terne i disse forbindelser blev faktisk understøttet af samfundet (Dalager 1915:50).

Et andet middel til at holde fred inden for de nære slægtninge, omtales ikke her, nemlig *illormissaanneq*, fætterdrillerier. Det foregår mellem både fætter-fætter, kusine-kusine og fætter-kusine. Det indeholder både verbale drillerier og practical jokes, og de kan være saftige ind imellem. Men det bevirkede, at man ikke så let blev fornærmet over fætterdrillerierne, ofte ting, som man nok kunne blive fornærmet over, hvis de blev udført af andre.

En anden ting, som heller ikke bliver berørt, er den *kollektive gensidighed*, man kunne se inden for den udvidede familie, og i nogle tilfælde til og med halvfætre og halvkusiner. Det er muligheden for at bo hos en slægtning, hvis man var på rejse fra langt fra hjemmet. Man ville normalt bo hos den nærmeste slægtning. Den kollektive gensidighed betyder, at den slægtning, hos hvem man boede engang, kun ville bo hos sine tidligere logerende, hvis der ikke var endnu nærmere slægtninge på stedet. Der var jo ingen logihuse. Hvis der er andre tilfælde af kollektiv gensidighed, kender jeg ikke noget til dem.

Jeg mangler egentlig udsagn om, at svogre ikke indgik i alliancen overfor fjender. Der er godt nok en historie om Simmujooqs svogre, der hævnede drabet på ham – det var i hvert fald sådan, det omtales. – Men det specielle ved denne historie er rygterne om, at Simmujooqs drabsmand pønsede på at dræbe den ældste af Simmujooqs svogre, og så kom det påtænkte drabs-emne morderen i forkøbet (Rosing

1963:152-155). Denne situation, at et angiveligt drabs-emne kommer morderemnet i forkøbet, betragtes af samfundet tydeligvis på samme måde som en sammensværgelse for at eliminere en mand, der betragtes som farlig for sine omgivelser.

Til gengæld er der en del historier om drabsforsøg på en svoger, og tilmed et drab på en svoger. Seriemorderen *Iisimmartik* forsøgte engang at dræbe sin svigerfar (Rosing 1960:62) og sin svoger Kilimii (ibid.:59). Da det til sidst rygtedes, at han også pønsede på at dræbe sin anden svoger Issiavik, deltog denne i en sammensværgelse, der havde held til at dræbe Iisimmartik (ibid.:81). Umeerinneq dræbte sin svoger, da denne havde dræbt en anden mand, og blev så fortørnet over at blive bebrejdet af Umeerinneq, at han prøvede at stikke ham ihjel (Petersen 1957:35). Alle disse ting må betyde, at hævnergruppen kun bestod af »blodslægtninge« i henhold til definitionen på § 1, stk. 5.

Forbindelsen mellem drab og blodhævn skal naturligvis også ses i forbindelse med, at der ikke var mandebod i det grønlandske samfund. Da man egentlig ikke kunne tillade et mord ustraffet, forsøgte man vist at finde muligheder for drab som afstraffelse uden at det skulle starte en hævnaktion.

En sådan mulighed har Knud Rasmussen en historie om fra Natsilimmiut i Canada. Da en mand var ved at udvikle sig til seriemorder, bestemte gruppen, at han skulle dræbes af sin egen bror *Ubloriasukjuk*. Morderen accepterede beslutningen, og lod sig dræbe uden at forsvare sig (Rasmussen

1931:30 f.). Det interessante – for os – i denne sag er, at man lod et medlem af det oprindelige kernefamilie til at udføre drabet, og tilmed den bror, der normalt skulle udføre hævnaktionen. Der ved fik man elimineret den farlige person uden at starte en blodfejde.

Fra Grønland har vi en historie om Jakob Dalager, der blev sindssyg, og efter den folkelige opfattelse ville udvikle sig til en kannibal, der til sidst ville prøve at opæde sin egen familie, en opfattelse, som han tydeligvis selv delte. Denne »fare« blev afværget ved, at familien tog beslutning om at dræbe ham, inden han nåede så vidt, og det menes, at moderen selv afskød det dræbende skud (Gad 1974:165).

To andre former for at forhindre et udbrud af blodfejde, er knyttet til heksetroen. Der iagttages to modsat rettede mekanismer. Den ene er udpegning af gamle enlige folk som hekse. De kan blive dræbt uden at have hævnere. Den anden gruppe, der blev anklaget for hekseri, var frygtede åndemanere med mange sønner (Sandgreen 1986:207). Faren for, at nogen skulle angribe en frygtet åndemaner tilmed med mange hævnere, var nok til, at der ikke startedes ny blodfejde på det grundlag. Når vi ser på heksetroen i mange andre samfund, er det vel oftest på samfund, hvor retfærdigheden blev overladt til de implicerede slægter; men middelalderens heksetro i Europa tyder på, at der er udpræget inerti i den traditionelle retsmaskineri. Om nogle skulle være klar over, at et sådant forsøg på at sikre retsbevidstheden medførte en del justitsmord, kender vi ikke nogen udtalelser om det.

Et tredje middel til at prøve at undgå ny blodfejde, er knyttet til en sammen sværgelse, hvorved en mand, der er betragtet som en farlig mand, elimineres ved deltagelse af mange mennesker. Vi kender det fra eksemplet på drabet på *Iisimmartik* (Rosing 1960:69-81), historien om drabet på *Aataarsuatsiaq* (Rink 1866:270 ff.), drabet på *Singajuks* yngste søn (Rasmussen 1924:351), og drabet på *Usulissuaq* (Sandgreen 1992:55), at alle skal stikke en kniv i offeret, også efter dets død, og hvis de ikke kan deltage i selve stikkeriet, kan de så ødelægge en af den dræbtes redskaber (ibid.:50). Dette synes at være et forsøg på at fordele ansvaret for drabet på så mange personer, at blodfejde ville synes umulig. Historien om *Uujuut*, der ligefrem førte krig imod morderne af hans plejefar, der samtidig også påstås at være hans farfar (ibid.:55), er en undtagelse fra denne forventning. Det kan tænkes, at Uujuuts plads som plejebarn hos sin bedstefar stillede ham som et medlem af bedstefarens kernefamilie.

Det fjerde middel til at forhindre en blodfejde bestod i, at de berørte mænd sluttede fred med hinanden. Det var vist ikke alle mord, der blev set med velvilje af morderens familie. Seriemorderen *Iisimmartik* blev alvorligt bebrejdet af sin ældste bror, og i Knud Rasmussens samling blev der også sluttet fred, da der opstod en balance i regnskabet, dvs. der blev dræbt een i hver familie (Rasmussen 1981:63-65). I *Singajuks* slægtssaga gengiver både Knud Rasmussen og Kristoffer Lyng en mystisk fredsslutning mellem *Aqajarorsuaq* og

Kittoraq (Rasmussen 1924:353 f.; Lynge 1978:343 f.). Den begivenhed, der refereres til, mangler i deres versioner; men den omtales hos Thisted og Thorning, nemlig at Kittoraq havde dræbt en nær slægtning til Aqajarorsuaq (Thisted & Thorning 1996:85 f.). Det lader ellers til, at der i mange år var en »kold krig« mellem de to slægter. Om disse historier omtaler virkelige begivenhedsforløb, ved jeg ikke; men de udsiger nok under alle omstændigheder noget om retsopfattelsen fra dengang.

Mens samfundet skelner skarpt mellem det utilstedelige mord og det acceptable hævn drab, var de implicerede parter holdning tydeligvis en anden. Drab på et familiemedlem skulle hævnnes, uden hensyn til, om det var mord eller hævn drab. Her var der et regnskab, der skulle stemme, hvis man ikke ville bringe underskudet til fjendefamilien.

Et fjendskab mellem to slægter kunne fortsætte lang tid efter det sidste drab ved våben, fordi regnskabet mellem dem omfattede alle dødsfald, både dødsfald ved våben, ved sygdom eller ved ulykke. Både død ved sygdom eller ved ulykke blev tydet som et magisk anslag fra et andet, fjendtligt indstillet menneske. I en østgrønlandsk slægts-saga omtales fjendskabet mellem to slægter i *Sermilik*, der blev omtalt mange dødsfald i den forbindelse, men i virkeligheden er der kun omtalt fire personer dræbt ved våben i en periode over hundrede år. Men endnu mere interessant er det, at det fjerde drab ved våben tydeligvis blev begået af udenforstående (Sandgreen 1986: 260-263). Men det blev indregnet i blodhævnens regnskab. Jeg kan

ikke sige noget, om denne betragtning var almindelig.

Samfundets skelnen mellem mord og hævn drab, og overladelsen af konflikten til morderens og den myrdedes slægter, må naturligvis betyde, at folk uden hævnpligt ikke kunne tillade sig at blande sig i sagen. Selv om jeg mangler konkrete eksempler, vil jeg tro, at en, der ved at blande sig dræber en morder, uden selv at være hævnpligtig, ville blive betegnet som morder, uanset om hans hensigt kunne være at straffe den, der er udpeget som skyldig, eller ej. I hvert fald er de andres ikke-indblandingspolitik stærkt rodfæstet. Det kan også iagttages ved skærmydsler idag.

Ad §§ 23-25.

Uddeling af madvarer til hele bopladsen har optaget etnografer i mange år. Man så på, at alle fik del i kød fra dagens fangst og fra forrådet, og det virkede forvirrende. Var det et tegn på, at alle havde ejendomsret til fangsten? eller er det tegn på, at der egentlig ikke var nogen ejendomsret?

Her ses dette uddelingsprincip fra to sider, hvem giver, og hvem modtager? Hvis de to enders rolle ved denne gaveuddeling forklares, kan skikken placeres inden for ejendomsreglerne.

Gavens art, og hvem der skal have den, bestemmes af det kvindelige overhoved i det hushold, hvorfra gaven gives.

Der kræves ingen modydelse, og dermed er formen en gave.

Alle, der har mulighed for at uddele, uddeler til bopladsen, eller dele af bopladsen, og det bevirker, at hushold, der

giver kødgaver, også selv modtager kødgaver. Men der er derved ingen balance mellem det, man giver, og det, man modtager.

Det væsentligste punkt i denne uddeling er vel det, at folk uden mulighed for at yde gengæld, faktisk er sikret kødgaver. Det vil sige, at de er sikret noget at spise, så længe bopladsen har madreserver.

De uddelende hushold kan fra den ene dag til den anden komme i den situation, at de bliver modtagere af kødgaver uden at kunne yde gengæld, og det kan være en meget væsentlig grund til, at de, der giver mere, end de modtager, ikke beklager sig over det.

Der er andre uddelingsregler, heraf er *fangstparterne* nok de vigtigste. Især ved de store dyr, som kan være vanskelige at fange for en enkelt fanger, og bagefter vanskelige at bugser alene, blev der givet fangstparter til de andre deltagere i fangsten. Alle fangere har chance for selv at fange et større dyr, eller få fangstpart af andres fangst.

På fangstfeltet kunne en fanger give såkaldt *flænsebid* til de tilstedeværende fangere (*naarneq*), ved at skære et stykke af sælens bugskind med spækket på, og uddele mundsmag til de andre fangere. Under flænsningen ved bopladsen gives der også flænsebid til de tilstedeværende, enten af skindstykker med spæk på, og/eller dele af rå lever (*tamorasaaq*).

Andre former for uddeling kan være balancerede på den måde, at to venner lover hinanden, at de vil give hinanden et bestemt delikat stykke af fangsten.

Men egentlig er det kun kødgaveuddelingen, der har funktion som en slags

forsikring. Der var ingen andre forsikringsordninger.

Referencer

- Boas, Franz, 1901-1907: The Eskimo of Baffin Land and Hudson Bay. Bulletin of American Museum of Natural History, vol. XV. New York.
- Dalager, Lars, 1915: Grønlandske Relationer. Det grønlandske Selskabs Skrifter 2. København.
- Gad, Finn, 1974: 4 detailkomplekser i Grønlands historie. København.
- Hansêraq, 1864/65: Kalâtdlit igdlukitdlinerânik avgor-dlutik. Atuagagdliutit, spalte 587-591. Nûk.
- Holm, Gustav & Johan Petersen, 1921. Angmagssalik Distrikt. Amdrup o.a.: Grønland i 200-Aaret for Hans Egedes Landing. Meddelelser om Grønland bd. 61. København.
- Lyng, Kristoffer, 1978: Kalâtdlit okalugtuait okalualâvilo. I-III. Nûk.
- Petersen, Johan, 1957: Ujuâts Dagbøger og de østgrønlandske fortællinger. Det grønlandske Selskabs Skrifter 19. København.
- Rasmussen, Hans-Erik, 1986: Some Aspects of the Reproduction of the West Greenlandic Upper Social Stratum. - Arctic Anthropology, vol. 23, nos. 1-2. University of Wisconsin Press.
- Rasmussen, Knud, 1906: Under Nordenvindens Svøb. Kjøbenhavn.
- Rasmussen, Knud, 1924: Myter og Sagn fra Grønland II. København.
- Rasmussen, Knud, 1931: The Netsilik Eskimo. Report from the V Thule Expedition 1921-1924, vol. VIII. Copenhagen.
- Rasmussen, Knud, 1981: Inuit fortæller II. København (Udg. af Regitze Søby).
- Rink, H.J., 1866: Eskimoiske Eventyr og Sagn I. Kjøbenhavn.
- Rosing, Christian, 1946: Østgrønlanderne. Det grønlandske Selskabs Skrifter 15. København.
- Rosing, Jens, 1960. Ísimardik, den store drabsmand. Det grønlandske Selskabs Skrifter 20. København.
- Rosing, Jens, 1963: Sagn og Saga fra Angmagssalik. København.
- Sandgreen, Otto, 1986: Oje for øje, tand for tand. Bag-sværd.
- Sandgreen, Otto, 1992: Usuligssuarnik Akamalingmig-dlo. K'ekertarsuak.
- Spencer, Robert F., 1959: The North Alaskan Eskimos. Smithsonian Institution of Bureau of American Ethnology. Bulletin 171. Washington.
- Thisted, Kirsten & Gåba Thorning, 1996: Oqalualaar-tussaqaraluarnepoq, Nuuk.